

LESZ-E SAS 2030-BAN?

Az elmúlt két évben kritikus szintre emelkedett a sasokat ért mérgezések száma

© HORVÁTH MÁRTON FELVÉTELEI

„Lesz-e sas 2000-ben?” – ezzel a címmel írt könyvet Major István 1979-ben, amikor a ragadozómadarak, és különösen a nagytestű sasok és sólymok hazai állománya történelmi mélypontra volt. Ekkor már évtizedek óta nem költött hazánkban se vándorsólyom, se szirti sas, de rétisasból, parlagi sasból és kerecsensólyomból is csak néhány pár volt ismert az egész országban. Az ekkor néhány éves MME és az akkor sorban alakuló nemzeti parkok munkatársai három évtizedes munkával érték el azt, hogy a fent említett öt – fokozottan védett – faj állománya a lassú emelkedés hatására elmozdult a mélypontról, és 2006-ra azt hihettük: a kedvező folyamatok még további évtizedekig folytatódhatnak, hogy egészséges állományok alakulhassanak ki.

Azonban az elmúlt két évben különösen kritikussá vált a ragadozómadarakat érő mérgezések esete száma, és már olyan méreteket öltött, hogy sajnos újra megfogalmazódott bennünk a 30 éve feltett és azóta már egyszer megválaszoltnak hitt kérdés. A mérgezések nem új probléma hazánkban, annak már a 20. század elejétől egészen az 1970-es évekig komoly szerepe volt abban, hogy a síkvidéki ragadozómadaraink és a holló állománya kritikusan megfogyatkozott. Az 1980-as és 1990-es években a természetvédelmi szemlélet erősödésével valamelyest csökkent az ilyen esetek száma, de sohasem tűnt el az elkövetők palettájáról ez a módszer (lásd Sályi G. és mtsai, Magyar Állatorvosok Lapja, 2005(6): 376–386.), és sajnos a mérgezések az utóbbi években újra erősödő tendenciát mutatnak.

Az MME és a nemzeti park igazgatóságok munkatársai az elmúlt 10 évben 88 mérgezési eset során összesen 102 fokozottan védett és 730 védett madár

mérgezéséről szereztek tudomást, amelyek természetvédelmi értéke közel 110 millió Ft. Különösen az elmúlt két évben, és ráadásul pont a fokozottan védett sasok esetében harapózott el a probléma, hiszen 2006 és 2008 áprilisa között 33 parlagi, 28 réti- és 1 szirti sas került kézre mérgezési tünetekkel. Sajnos biztosan kijelenthetjük, hogy a felderített esetek csak egy részét képezik a valódi pusztításnak, így az egyre erősebbé váló mérgezési hullám az elmúlt évtized egyik legsúlyosabb természetvédelmi károkozásának számít Magyarországon.

A legkritikusabb a parlagi sasok esetében a helyzet, amelynek országos költőállománya 2007-ben mindössze 84 költő párból állt, de még így is hazánkban található az Európai Unió parlagis-állományának 60%-a. Az elmúlt évtizedek természetvédelmi erőfeszítéseinek hatására ugyan lassan évről évre emelkedett a számuk, de az még mindig távol van a hazai élőhelyek eltartó képességétől,

valamint a természetvédelmi szempontból megnyugtató populációmérettől.

Mivel a mérgezések leginkább a fiatal madarakat érintették, ezért rövidtávon egyelőre még nem okozták a fészkelő párok számának csökkenését, azonban az előző évtizedben megfigyelhető állománynövekedés már a tavalyi és az idei évre lelassult. Az igazán drasztikus, állományszinten jelentkező következmények az elkövetkező 1-2 évben várhatóak, amikor az elmúlt két év során mérgezés miatt elpusztult fiatal madarak új párokat alkotva költeni kezdték volna, illetve pótolták volna a költő állományból időközben kieső példányokat.

A fiatal parlagi sasok halálzási aránya egyéb emberi eredetű veszélyforrások (például áramütés) és természetes okok miatt eddig is meglehetősen magas volt (becséseink szerint mintegy 60–70%), azonban ezt mostanáig kompenzálta a populáció. A mérgezés – mint újonnan jelentőssé vált halálzási ok – ehhez adó-

Mérgezésben elpusztult fiatal rétisas

A mérgezett madarakat legtöbb esetben a természetvédelmi szakemberek sem tudják már megmenteni

dik hozzá, és mivel a valós pusztulás a felderített esetszámnál nyilván nagyobb (hiszen a tetemek egy jelentős részét nem találjuk meg), így ha folytatódhatnak ezek a közelmúltban elszaporodott bűncselekmények, néhány év alatt kritikus helyzetbe sodorhatják a világviszonylatban egyedülálló Kárpát-medencei populációt.

Jelentős a nemzetközi felelősségünk is ebben az ügyben, hiszen számos európai ország sasa nálunk tölti a telet, és sajnos már több külföldön gyűrűzött sas lelte nálunk halálát mérgezés miatt, így például szlovák parlasi sasok, vagy észt rétisasok is. Külföldi kollégáink kormányai és civil mozgalmi (akárcsak a hazánkban) rendkívül sok pénzt költenek ezen ragadozómadarak védelmére, így nekik is tartozunk azzal, hogy véget vessünk a felelőtlen pusztításnak.

HOGYAN MÉRGEZŐDNEK MEG A MADARAK?

Az elmúlt 10 évben felderített 88 mérgezéses eset legtöbbjét illegálisan használt növényvédő szerek okozták, amelyeket általában szándékosan raktak csaliként kihelyezett állattetemekbe a különböző szárms és tollas ragadozók irtására. A szándékoság 38 esetben nyert bizonyítást, és további 33 esetben nagy valószínűséggel feltételezhető. Egy kivételnek számító szándékos esetben a mérgezés nem közvetlenül a ragadozókra irányult, mert egy ismeretlen elkövető fűcánnetetőbe helyezett mérgezett takarmányt, így ott a sasok és egerészölyvek másodlagosan mérgeződtek.

A mérgezett csalikból fogyasztó ragadozók általában elsődlegesen, közvetlenül mérgeződnek, de sokszor előfordul az is, hogy az elpusztult ragadozóból fogyasztó

tók is másodlagos mérgezést szenvednek el. Ezt segíti elő az is, hogy először gyakran a lágy részeket, így a mérgezett táplálékot tartalmazó beleket, gyomrot fogyasztják el, így a mérge koncentrációja csak kis mértékben hígul.

A 71 feltehetően szándékosan elkövetett mérgezés mellett kilenc bizonyított és hat valószínűsíthető esetben növényvédelmi technológiai hiba okozta a mérgezéseket. Az ilyen esetekben előfordulhat, hogy a nagyobb kijuttatott szer mennyiség miatt (például csávázott vetőmag több hektáron) rendkívül nagy

kalövedék) okozott idült ólommérgezésű sasokban. Ez az egyelőre kevés esetben bizonyított probléma szintén jelentős veszélyforrás lehet, hiszen a sasok rendszeresen fogyasztanak ólomsöréttel megölt állatok teteméből, az ólomövedékek gyakran elakadhatnak a gyomorban, így a gyomorsav hatására lassan a szervezetbe kioldódó ólom komoly élet-tani problémákat, végső esetben halálos mérgezést okoz.

MIÉRT MÉRGEZNEK?

A szándékos esetek hátterében leggyakrabban az áll, hogy egyes gazdálkodók az apróvad-, háziállat- vagy hal-állományukban a vadon élő ragadozók által okozott, vélt vagy valós gazdasági kár elkerülése érdekében fordulnak ehhez az illegális eszközökhöz. A célpontok a legtöbb esetben valószínűleg nem a sasok és más ragadozómadarak, hanem a rókák, a dalmányos varjú, a szarka, valamint a kóbor háziállatok (kutya, macska), amelyek legális eszközökkel gyéríthetők lennének.

Az említett fajok engedélyezett, vagy legalábbis széles körben elterjedt gyérítési módszereiben jelentős változások történtek az elmúlt néhány évben, amely a gyérítési hatékonyság csökkené-

Mérge által elpusztított rétisasok

szét, és áttételesen az általuk okozott kár tényleges, vagy vélt növekedését okozta. Így például megszűnt a varjúfélékre szelektív ún. F1-es és F2-es tojások forgalmazása (amelyek egyébként korábbi helytelen használatuk miatt a vetési varjak, és így áttételesen a náluk társbérli kék vércsek állományában is mindezidáig kiheverhetetlen károkat okozott), valamint megtiltották az ún. ködgyertya alkalmazását a rókakotróterek gázosítására.

Három esetben a táplálékkal lenyelt, és a gyomorban megakadt lövedék (két esetben ólomsörét, egy esetben légsu-

MÉRGEZÉS = BŰNCELEKMÉNY!

A mérgezéseket okozó rendkívül veszélyes (ún. I. forgalmi kategóriás) növényvédő szerek vásárlására, tartására, felhasználására és megsemmisítésére szigorú biztonsági előírások vonatkoznak, amelyek pontos betartása esetén nagy valószínűséggel nem fordulhat elő természetvédelmi károkozás. A magyar jogrend szerint, aki ezeket a szereket a szükséges képzés és engedély hiányában tartja, illetve nem előírás szerint használja fel, az több vádpont alapján is bűncelekményt követ el. Különösen súlyos a felelősség a szándékos esetekben, hiszen ez ilyen típusú mérgezések nem szelektívek, így gyakorlatilag bármely ragadozó és dögevő életmódú állat, vagy szélsőséges esetben akár az ember is áldozattá válhat.

Még ha nem is történt bizonyított mérgezés, a szerek illegális tartója, helytelen kijuttatója *mérgegel való visszaélést* követ el, amely egy évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható (BTK 265. §). Védett vagy fokozottan védett állatok pusztulását vagy károsodását okozó személy *természetkárosítást* követ el, amely akár öt évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható (BTK 281. §). *Állatkínzást* is elkövet, aki gerinces állat egészségkárosodását vagy pusztulását indokolatlanul okozza, valamint tiltott vadászati módon (például méreggel) vadászik, amely két évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható (BTK 266. §).

Emellett az alkalmazott szerek az emberekre is rendkívül veszélyesek, hiszen ha valaki a mérgezéshez felhasznált csali után valamilyen élelmiszerhez hozzáfér, vagy egy megmérgezett állatot (akár csak egy mérgezés miatt legyengült, de külsőre egészségesnek tűnő fácánt) elfogyaszt, az komoly, akár életveszélyes mérgezést is elszenvedhet.

Mindazonáltal az előforduló esetek számához képest rendkívül kevés elmarasztaló ítélet született. Egy békési vadórt, aki három büntársával orrvadászott és mérgezéssel egy rétisas és 60 más védett madár pusztulását okozta, első fokon két és fél év letöltendő börtönbüntetésre ítélték. Egy szintén

békési gazdára, aki helytelen növényvédőszer-használattal 115 daru pusztulását okozta, közel 15 millió Ft-os természetvédelmi bírságot róttak ki (hogy ez az összeg kifizetésre került-e, nem tudtak az illetékesek felvilágosítást adni). Több jelenlegi ügyben még nyomozás folyik, egy eset pedig már a bíróság előtt van, ahol a vád szerint egy járszági gazdálkodó galambjait féltette a ragadozóktól, és ezért helyezett ki mérgezett csalétket és csapdákat.

MÉRGEZÉSELLENES KEREKASZTAL

2008. április 14-én az MME meghívására első alkalommal ültek össze a mérgezéses esetek által érintett szakterületek (természetvédelem, vadgazdálkodás, növényvédelem, rendőrség, állatorvostudomány, toxikológia) képviselői, azon célból, hogy az ilyen esetek elleni fellépések hatékonyságát növeljék, áttekintsék a különböző szakterületek vonatkozó szabályozásait, valamint hogy elkezdjenek egy közös akciótervet kidolgozni, amely a közeljövőben jelentősen csökkentheti az ilyen típusú bűncelekmények előfordulási gyakoriságát. A jelenlevők ötletei, hozzászólásai beépítésre kerülnek

Madarak mérgezésére utalhat, ha:

- **több tetemet vagy legyengült állatot találunk közel egymáshoz**
- **a tetemeknek vagy legyengült madaraknak görcsös a testtartása (különösen a lábon fel-tűnő), vagy hasmenés, hányás jelei figyelhetők meg**
- **feltehetően méreggel kezelt csalikat (például felnyitott állati tetem, csirkefej, tojás stb.) találunk.**

Kérjük, amennyiben elpusztult vagy beteg ragadozómadarakat talál, haladéktalanul értesítse az MME-t (30/525-40-71, mergezes@mme.hu), vagy a területileg illetékes nemzeti park igazgatóságot (elérhetőségük megtalálható a www.nemzetipark.gov.hu weboldalon), hogy a szükséges lépéseket megtehessek, és lehetőleg kizárjuk a további esetek előfordulását!

Horváth Márton

a megbeszélésre előkészített részletes vitaanyagba, és a tervek szerint a nyár folyamán összeállhat egy mindenki által elfogadhatónak és hatékonynak tartott akcióterv, amely végrehajtása mellett az érintett szervezetek egy önkéntes keretmegállapodás aláírásával köteleznék el magukat.

Az akcióterv első része részletesen elemzi, hogy mely szervezetek hogyan járhatnak el a leghatékonyabban a már megtörtént mérgezéses esetek felderítése, illetve a további károk megelőzése érdekében. Terveink szerint az anyagban pontos szakmai ajánlások kerülőnek megfogalmazásra az első terepi helyszíni szemléltől, a feljelentésen és a szükséges szakértői vizsgálatokon át egészen a bűnösök felelősségére vonásáig.

Az akcióterv másik, hosszútávon talán még fontosabb része a mérgezések hátterében rejlő okok feltárása és csökkentése, valamint a társadalom és az érintettek célzott tájékoztatása a mérgezések természetvédelmi, vadgazdálkodási és humán-egészségügyi veszélyeiről. A korábban már említett legfontosabb okok csökkentése céljából elengedhetetlen, hogy a vadászati szervezetek, a többi szakmai csoport képviselőivel közösen kidolgozzanak és elterjesszenek olyan szelektív gyérítési módszereket (például élvefogó csapdázás), amelyek kelően hatékonyak, megfelelnek valamennyi hatályos jogszabálynak, ugyanakkor a rókán, dalmányos varjú és szarkán kívül semmilyen más élőlényt (beleértve az embert) nem veszélyeztetnek.

Az MME 2006 áprilisa óta foglalkozik célzottan a védett madarakat ért mérgezéses esetek összegyűjtésével, felderítésével és a lehetséges megoldási lehetőségekkel, amely munkájában számos egyesületi, nemzeti park igazgatósági és egyéb szakterületi kolléga vett részt. Különösen köszönjük a következő személyek segítségét: Bagyura János, Déri János, Dudás Miklós, Erdélyi Károly, Fatér Imre, Halmos Gergő, Horváth Ákos, Kertész Ottó, Molnár Viktor, Rigó Dóra, Sós Endre, Szelényi Balázs, Tóth Imre, Váczi Miklós, Zalai Tamás.

A vetési varjú Magyarországon

A vetési varjú közsímet, de korántsem közkedvelt, sok tekintetben félreértett madár. Elegánsan egyszerű megjelenésű, mégis sok babona alapja. Téli seregei „eltakarják a Napot”, ám áprilisban e nagy tömegnek már híre-hamva sincs. Sokan a város háza fölött látják nap mint nap zsibongva elhúzó csapatait, mások a vetésüket féltik tőle. Van azonban egy ritka ragadozómadarunk, a kék vércse, amelynek védelmében e varjúfajnak is fontos szerep jut.